
ПРИЗНАЧЕННЯ БІЛЬШ М'ЯКОГО ПОКАРАННЯ, НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗАКОНОМ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Скоблик Х.В.,

студент IV курсу юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»

Постановка проблеми. З прийняттям чинного Кримінального кодексу (далі – КК) України у 2001 році до нього увійшли з деякими змінами й норми попереднього Кримінального кодексу. Зокрема, норми ст. 44 КК УРСР 1960 р. знайшли своє відображення в ст. 69 КК України 2001 року. При перенесенні згаданої статті до чинного КК України було враховано як зарубіжні напрацювання, так і досвід правозастосовної практики попередніх років. Однак, не дивлячись на те, що після прийняття чинного КК України положення ст. 69 неодноразово піддавались змінам та доповненням, її навряд чи можна назвати досконалою та такою, що не містить так званих «підводних каменів».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нами було проаналізовано праці таких вчених, як Азаров Д.С., Бабанли Р.Ш., Бажанов М.І., Грищук В.К., Євдокімова О.В., Яценко А.М., які займались вивченням проблематики призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом та досліджували зарубіжний досвід з даного питання.

Метою нашого дослідження є встановлення проблем, які наразі існують при застосуванні судами статті 69 КК України, а також розроб-

ка пропозицій з удосконалення даної статті на основі аналізу вітчизняних та зарубіжних напрацювань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до ст. 69 КК України, суд може:

1) Призначити основне покарання нижче від найнижчої межі, установленої в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України за цей злочин;

2) перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України за цей злочин;

3) не призначати додаткового покарання, що передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України за цей злочин як обов'язкове.

При цьому суд не може призначити покарання нижче від найнижчої межі, встановленої для такого виду покарання у Загальній частині КК України.

Можливість призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом обумовлено наявністю двох груп чинників:

1) Повинна бути встановлена наявність кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, наприклад, вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання та збігу тяжких особистих чи сімейних обставин або вчинення тяжкого злочину вперше і добровільне відшкодування завданого збитку;

2) Повинна бути встановлена наявність даних про особу винного, які свідчать про її відносно невелику суспільну небезпечність (винний добровільно з'явився із зізнанням, вважається сумлінним працівником і порядною людиною в колективі)¹.

З прийняттям чинного КК України мало місце обмеження щодо застосування цієї статті, зокрема, воно стосувалось злочинів невеликої тяжкості, до яких положення цієї статті на той час не застосовувались. Дане обмеження неодноразово критикувалось в науці кримінального права, оскільки виходило, що особи, які вчинили злочин невеликої тяжкості, мали менший обсяг прав та привілеїв, ніж особи, що вчинили тяжчі злочини. З приводу цього питання навіть було винесено рішення Конституційного суду України, в якому вказувалось на те, що дане

¹ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (з наступними змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

обмеження є неконституційним, тому згодом було внесено відповідні зміни до даної статті і наразі не існує жодних обмежень в застосуванні цієї статті в залежності від ступеня тяжкості вчиненого злочину.

Хоча в той же час не можна сказати, що дана стаття може застосовуватись до всіх без винятку злочинів, оскільки в 2014 році внаслідок прийняття ряду антикорупційних поправок до законів України, було додане нове обмеження щодо застосування цієї статті. Відповідно до внесених змін, положення ст. 69 КК України не застосовується у разі вчинення особою корупційного злочину. На нашу думку, дане нововведення є доцільним, оскільки відображає політику держави, націлену на боротьбу з корупційними злочинами та невідворотністю покарання за їх вчинення.

Однак, не дивлячись на ці всі зміни та доповнення до даної статті, вона все одно ще досі містить ряд недоліків.

По-перше, це стосується норми про те, що повинна бути наявність кількох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину. Передусім мова йде про обставини, визначені в ст. 66 КК України, однак не слід забувати, що при призначенні покарання суд, може визнати такими, що його пом'якшують, і інші обставини, не зазначені в даній статті. Проте, якщо буде наявна лише одна така обставина, незалежно від того, наскільки б вона не знижувала ступінь тяжкості вчиненого злочину, суд не зможе застосувати ст. 69 КК України.¹ Вважаємо, що встановлення в даній статті обов'язковості наявності не менше ніж двох підстав є неправильним підходом, оскільки цілком може мати місце ситуація, коли достатньо і однієї обставини, внаслідок якої ступінь тяжкості вчиненого злочину був би істотно зниженим.

По-друге, надаючи суду право призначити основне покарання нижче від найнижчої його межі, зазначеної в санкції, закон встановлює і певні обмеження в його застосуванні. Так, у разі вчинення злочину, за який в санкції статті Особливої частини КК України передбачене основне покарання у виді штрафу у розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, суд з підстав, передбачених ч. 1 ст. 69 КК України, хоча і може знизити розмір штрафу, але не більше

¹ Яценко А.М. Призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом: деякі аспекти законодавчої регламентації та практичної реалізації / А.М. Яценко // Наше право. – 2014. – № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21C OM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nashp_2014_3_24.pdf.

ніж на чверть від найнижчої межі, встановленої в санкції. Також, у випадках, коли в санкції статті (частини статті) Особливої частини КК України разом із основним покаранням у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян передбачено й обов'язкове додаткове покарання будь-якого виду, суд, незалежно від наявності підстав, визначених у ч. 1 ст. 69 КК, не може застосувати ч. 2 ст. 69 КК і зобов'язаний призначити це додаткове покарання.¹ На нашу думку, дані положення щодо застосування ст. 69 є доцільними і спрямовані вони передусім на обмеження суддівського розсуду та забезпечення принципу невідворотності кримінального покарання. Однак вказані обмеження повинні бути дещо розширені, передусім щодо застосування даної статті до осіб, які вчинили особливо тяжкі злочини.² Адже наразі, цілком можлива ситуація, коли особі, яка вчинила, наприклад, такий злочин, як умисне вбивство, може бути призначене покарання у виді позбавлення волі на строк, менший, ніж 7 років, а той взагалі може бути призначений більш м'який вид покарання.³ Вважаємо, що з метою недопущення зловживань з боку суддів при виникненні таких ситуацій необхідно обмежити суддівський розсуд, одним з таких способів:

а) Виключити можливість застосування ст. 69 КК України до осіб, які вчинили особливо тяжкий злочин. Однак в такому випадку постає питання про порушення рівності осіб, які вчинили злочин, перед законом та судом. Тому в науці кримінального права існує альтернативний спосіб обмеження суддівського розсуду;

б) Встановити обмеження за якого при засудженні повнолітніх осіб за вчинення особливо тяжких злочинів суд може призначити покарання нижче від найнижчої межі, передбаченої кримінальним зако-

¹ Бажанов М.І. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. проф. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 480 с

² Азаров Д.С. Врахування ступеня тяжкості злочину при призначенні покарання із застосуванням ст.69 КК України (за результатами узагальнення судової практики) / Д.С. Азаров // Наука і правоохорона. – 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://naukaipravoohorona.com/index_html_files/11_Azarov.pdf

³ Бабанли Р.Ш. Проблеми призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (на підставі матеріалів судової практики) / Р. Ш. Бабанли // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. – № 34 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.34/part_3/4.pdf

ном, але що становить не менше двох третин мінімального покарання, передбаченого в санкції статті Особливої частини КК України.¹

Отже, положення ст. 69 КК України слід доповнити відповідною частиною, в якій буде передбачений один з перерахованих вище способів обмеження суддівського розсуду при призначенні покарання за особливо тяжкі злочини, враховуючи той факт, що вчинення особливо тяжкого злочину, навіть за наявності обставин, що істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого посягання, становить достатньо значну суспільну небезпеку.

Висновки. Загалом, можна спостерігати позитивні зрушення з приводу внесення змін та доповнень до положень, що регулюють призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Однак, якщо проаналізувати судову практику, то при застосуванні ст. 69 КК України, все ще існує ряд проблем. Найвагоміші з них – це, по-перше, встановлена необхідність наявності, як мінімум двох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину. Вважаємо, що з метою забезпечення принципу справедливості, необхідно змінити текст даної статті наступним чином: «За наявності однієї або кількох пом'якшуючих покарання обставин, що істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого злочину, з урахуванням особи винного суд ...». Також, до вагомих проблем правового регулювання особливостей призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, відноситься проблема застосування положень ст. 69 КК України до осіб, які вчинили особливо тяжкий злочин. На нашу думку, для вирішення цього питання, необхідно обмежити право суддівського розсуду, одним з запропонованих вище варіантів.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, доцент Андрушко А.В., доцент кафедри кримінального права і процесу ДВНЗ «УжНУ».

¹ Євдокімова О.В. Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / О.В.Євдокімова. – Харків, 2007. – 205 с.